

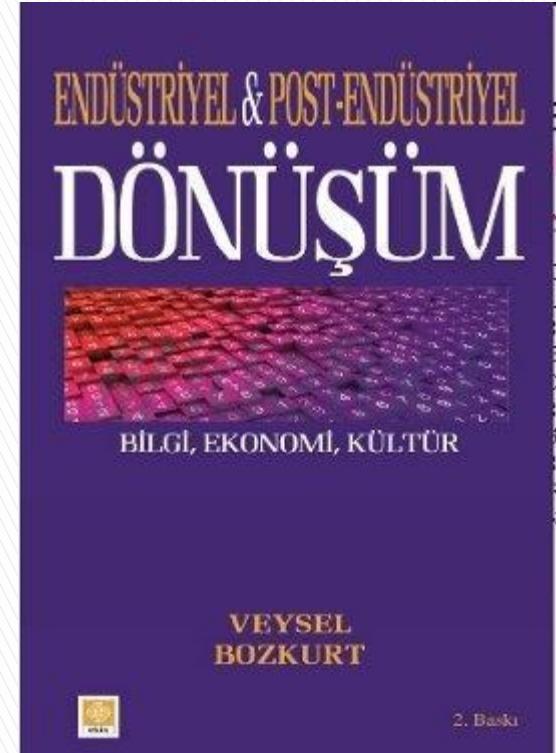
(CAL 2302) – Endüstri Sosyolojisi

1. hafta

- Bir alan olarak “endüstri sosyolojisi”
- “Endüstri Sosyolojisi”nde temel eğilimler
- Klasik Sosyoloji Teorilerinde Endüstriyel Örgütlenme

Ders Kitabı

- Bozkurt, Veysel (2012), Endüstriyel ve Post-Endüstriyel Dönüşüm, Bursa: Ekin Kitabevi

<http://senolbasturk.weebly.com>

UYARI

- ▶ Bu bir dinleyici notudur ve lütfen ders notu olarak değerlendirmeyiniz.
- ▶ Bu slaytlar, ilgili ders kitabındaki 16-20 arası sayfaları kapsamaktadır.

Sosyoloji

İktisat
sosyolojisi

Aile
sosyolojisi

Siyaset
sosyolojisi

Herşeyin
sosyolojisi

Endüstri / çalışma
sosyolojisi

Örgüt Sosyolojisi

Girişimcilik Sosyolojisi

Para Sosyolojisi

Emek Piyasalarının
Sosyolojisi

Toplumsal ağ Teorisi

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

- ▶ *Endüstriyel örgütlenmenin toplumsal sonuçları ile ilgilenen, sosyolojinin bir alt alanıdır.*
- ▶ İktisat sosyolojisiyle yakın ilişkiler içerisindedir. “*İktisat sosyolojisi*”, toplumsal ilişkilerin ekonomik alanı nasıl etkilediğine odaklanır.
- ▶ Özel bir alan olarak “endüstri sosyolojisi”, üretim ilişkileri alanında bu etkileşimleri kendisine konu edinir.

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

- ▶ Modern toplumlarda “endüstriyel çalışma”nın merkeziliğini temel alarak;
- 1. **Dar Anlamda:** Endüstriyel örgütlerdeki sosyal etkileşimlere,
- 2. **Geniş Anlamda:** Kurumların işleyişine ait sistematik bilgiler ile modern toplumları “üretim alanı”na odaklanır.

Endüstri Sosyolojisi Nedir?

- ▶ Temel İlgili Alanları:
 - ▶ İşyeri – çalışan – yönetici ilişkileri
 - ▶ Teknolojinin toplumsal sonuçları
 - ▶ Endüstriyel örgütlenmedeki hiyerarşilerin toplumsal sonuçları
 - ▶ Sendikalar ve diğer kitle örgütleri

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

1929 – Büyük Bunalım yıllarında, çalışma hayatının sadece piyasa koşullarına bırakılamayacağı anlaşılmıştır ve yıkıcı etkilerin telafisine dönük önlem ve ilgilerin artmasına neden olmuştur.

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

Montaj hatlarında üretim, sadece mühendislik süreçleri ile ilgili değildir.

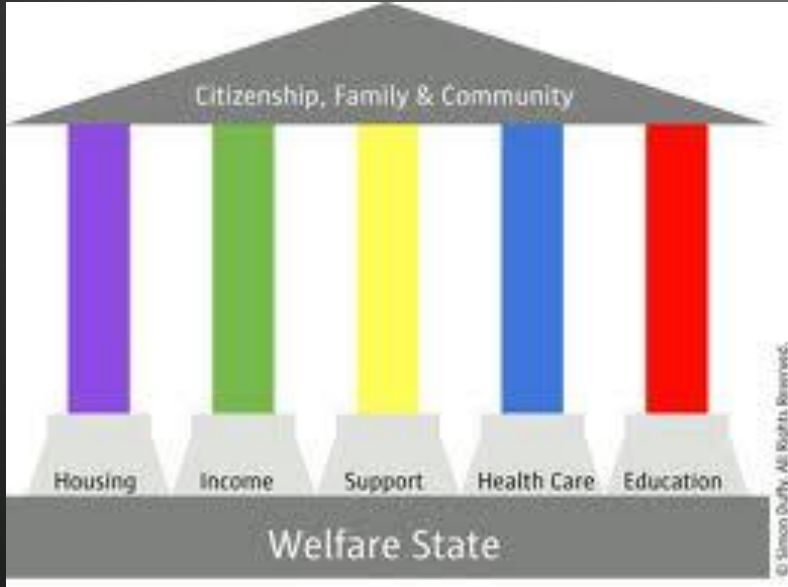
Motivasyon

İşyerindeki hiyerarşik ve enformel ilişkiler

Sınıfsal farklılıklar

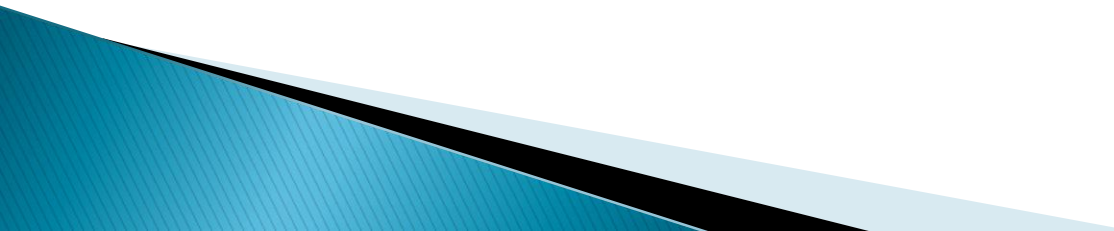
“Toplumsalın Keşfi”

Endüstri Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi

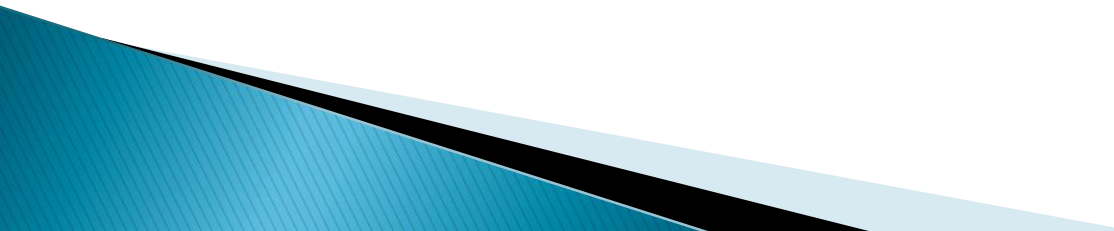

- ▶ Kitle üretimi ile “refah devleti modelinin” kesişmesi;
- Koordinasyon
- Çatışma
- Denetim

Endüstri Sosyolojisinin Kökenleri

- ▶ 1929 Ekonomik Krizi
 - ▶ Humanist toplumsal eğilimlerin etkisi
 - ▶ Fordist üretim ilişkilerinin yerleşmesi ve sorunlar
 - ▶ Refah devleti uygulamaları
-

Endüstri Sosyolojisi – Öncü Kuramlar

- **Durkheim** – Organik Dayanışma
 - **Weber** – Bürokrasi Teorisi
 - **Marx** – Yabancılaşma
-

İlk Metinler

- ▶ Roethlisberger & Dickson (1939), Yöneticiler ve Çalışanlar [Management and Worker]
- ▶ Veblen, T. (1934), Çalışanların Dürtüleri ve Endüstriyel Üretim Devleti [Instinct of Workmanship and State of Industrial Arts]

Öncü Düşüncelerin Etkisi

- ▶ Bu tür teorik eğilimler farkındalık oluşturmuş olabilir ancak endüstri sosyolojisinin gelişimine çok az etki yapmıştır.
- ▶ Özgün modeller ortaya koymamışlardır. Sadece sorun alanlarının anlaşılmasına katkıda bulunmuşlardır.
- ▶ Endüstriyel uygulamalar ile bağları kopuktur. Daha çok “entelektüel uğraşlardır”.

Başlangıç Noktası

- ▶ **Hawthorne Araştırmaları** (1927 – 1932)
- ▶ Yorgunluğun fiziksel sonuçlarına; çalışma saatleri, sıcaklık, aydınlatma gibi koşulların nasıl etkide bulunduğunu ölçmek için başlamıştır.

Başlangıç Noktası

- ▶ Elton Mayo, öncülüğünde yapılan çalışmaları beklenenden bambaşka sonuçlar vermiştir.
- ▶ “İnsan İlişkileri” üretim sistemi köklü bir biçimde belirler.

Endüstri Sosyolojisinin Gelişme Aşamaları

	Araştırmaların odak noktası	Hakim eğilimler	Etkiler
I. Dönem – erken dönem (1930’lar – 1960’lar)	Sosyal gruplar	Beşeri İlişkiler Yaklaşımı	Antropoloji
II. Dönem- ara dönem (1960’lar – 1970’ler)	Birey	İşlevselcilik	Sosyal Psikoloji
III. Dönem – son dönem (1970’lerden günümüze)	Ekonomik insan	-Yeni iktisat sosyolojisi -Emek süreci teorisi	İktisat

Erken Dönem

- ▶ Bilimsel yönetimin, çalışanları mekanik bir sürecin parçası olarak görmesine tepkiyi yansıtır.
- ▶ Bu nedenle “Beşeri İlişkiler” Yaklaşımı olarak tanımlanır.
- ▶ Sosyolojide daha çok “Amerikan Eğilimlerini” yansıtır.
- ▶ Grup-İçi gözlemler ve küçük gruplar arası etkileşimlere odaklandığı için, “antropoloji”ye yakındır.

Erken Dönem

- ▶ Temel özellikler;
 1. İnsan sosyal ve psikolojik bir varlıktır.
 2. Çalışma ortamında sosyal ilişkilerin ne tür işlevleri olduğuna odaklanılır.
 3. Çalışanların üretim düzeyi, fizyolojik yeteneklerinden çok grup normlarına bağlıdır.
 4. Çalışma sadece ekonomik amaçların gerçekleştirilmesine dayanmaz. Aksine saygı, sevgi, değer kazanmak gibi grup faktörleri ile ilgilidir.

Erken Dönem

5. Üretimin örgütlenmesinde formel süreçler kadar, enformel yönler de önemlidir.
6. Çalışma ilişkileri sadece yöneticiler ile çalışanlar arasındaki hiyerarşik ilişkileri kapsamamalıdır. Çalışanlara kendilerini ifade edecek mekanizmalara önem verilmelidir. Bunun sonucunda vahşi grevlerin yıkıcı sonuçları ortadan kalkmış; işyeri komitesi ve sendikal temsilcilik gibi mekanizmalar geliştirilmiştir

Erken Dönem

7. Küçük gruplara odaklanılmış, organizasyon teorisi ile bağlar kurulmuştur.
8. Ancak “genel sosyoloji teorisi” ile zayıf bağlantılar kurulmuştur.
9. Benzer bir biçimde endüstri ilişkilerinin iktisadi ve teknolojik yönleri ile bağı göz ardı edilmiştir.

Ara Dönem

- ▶ Temel özellikler;
 1. İşlevselci eğilimlerin yaygınlaşması, “toplumsal gruplar” odaklı erken dönem eğilimleri geçersizleştirmiştir.
 2. Kitlesele veri toplama imkanlarının artması, daha geniş grupları incelemeyi kolaylaştırmaktadır.

Ara Dönem

3. Soyutlamalara dayalı örgütsel analizlere ağırlık verilmiştir.
4. Analiz düzeyi sosyal gruplardan çok, birey - toplum ilişkisi üzerinden “bireysel” koşullara odaklanılmıştır.
5. Değişim, teknoloji, yönetim sistemleri ve rekabet gibi yapısal etkilere odaklanılmıştır.
6. Daha çok kurumların sorunları ve bireyin bunlara uyumunu içeren çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Ara Dönem Kuramları

Humanistik Kuramlar

Örgüt Kültürü Yaklaşımı

Sistem Kuramı

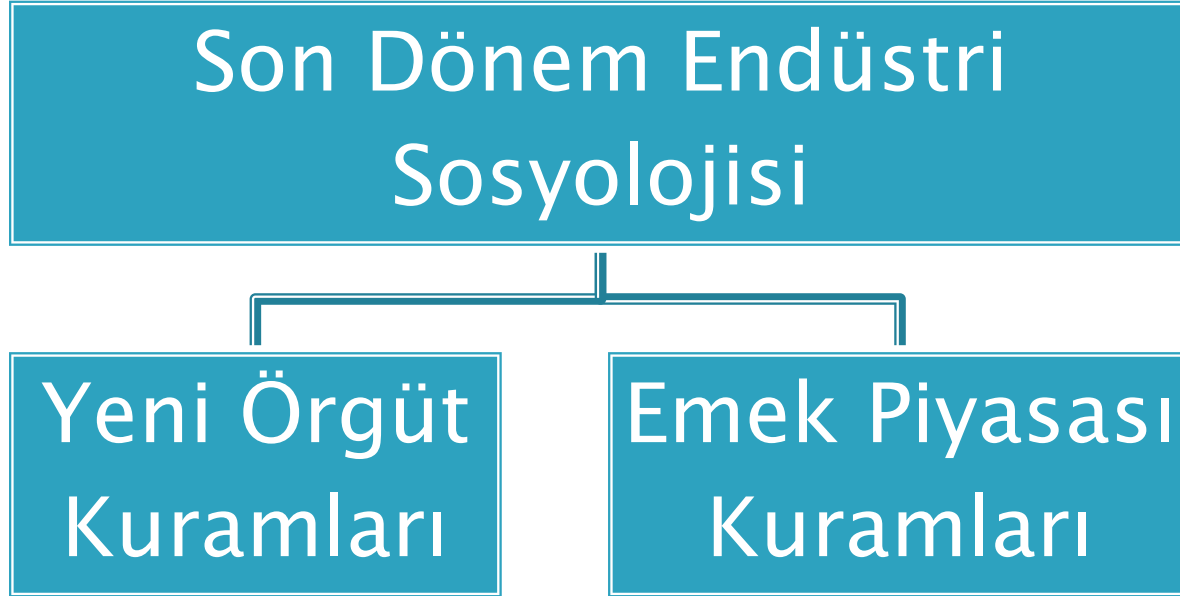
Son Dönem – Çağdaş Kuramlar

► Temel Özellikleri

1. 1970 sonrası refah toplumlarının krizi ve büyük toplumsal teorilere yönelik şüpheler, “endüstriyel örgütler” kadar endüstri sosyolojisini de etkilemiştir.
2. 1960’larda eleştirel düşünce ve radikal toplumsal kuram, “kapitalist” üretim ve “çalışma” fikrini eleştirmiştir.

Son Dönem – Çağdaş Kuramlar

3. İki temel eğilim ortaya çıkmıştır.

Son Dönem - Çağdaş Kuramlar

4. Yeni Örgüt kuramları, kitle üretim modelleri sonrası üretim modellerinin sonuçlarına odaklanmıştır.
5. Emek piyasası kuramları, endüstri sosyolojisinden radikal bir biçimde sapmaktadır ve iktisadın etkisiyle örgütsel düzeyden çok makro bir bakış açısına sahiptir.
6. Emek piyasası kuramları İşlevselcilikten farklı olarak, toplumsal ilişkilerin genel çerçevesine (re-invented) odaklanır.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

1. Teorik ilgi alanın sınırları kolay çizilemez, bu nedenle ilgi alanı diğer disiplin (örneğin sosyal psikoloji) veya alt disiplin (örneğin iktisat sosyolojisi) tarafından sahiplenilebilir.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

2. İki temel düzeyi vardır;
 - a. **Anglo – Sakson Geleneği:** örgütsel düzeyde çalışanların yaşadığı uyum sorunları ve etkileri ile ilgilenir.
 - b. **Kıta Avrupası Geleneği:** Kapitalizmin gelişiminin toplumsal koşulları ile ilgilenir.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

3. Teorik açılımlardan çok, pratik odaklı ve problem merkezlidir.
4. Pozitivizme yakındır ve nicel analizleri yoğun kullanır.
5. Meso analiz düzeyi daha çok tercih edilen bir analiz stratejisidir.
6. Anti- yapısalcılık belirgindir ve örneğin tarih ve siyaset gibi alanlar ile ilişkisi, sosyolojinin diğer alt disiplinlerine göre daha sınırlıdır.

Endüstri Sosyolojisinin Disipliner Özellikleri

7. Son 20 yıldır daha çok “Yeni İktisat Sosyolojisi”nin bir kolu olarak değerlendirilir.
8. Ancak özellikle İngiltere’de radikal toplumsal teori ile kurulan bağ halen etkindir. [Radikal İngiliz Endüstri Sosyolojisi (Radical British Industrial Sociology)]

Türkiye’de Endüstri Sosyolojisi

- ▶ Sosyolojik tartışmalarda, yoğun bir yer işgal etmez.
- ▶ Endüstrileşme sık kullanılan bir kavram olmakla birlikte, daha çok iktisadi gelişmenin bir sonucu olarak görülür.
- ▶ 1980’lerin sonuna kadar tarımın ağırlıklı konumu nedeniyle “endüstriyel üretim” ve sorunlarına az ilgi gösterilmiştir.

Türkiye’de Endüstri Sosyolojisi

- ▶ Türk sosyolojisinde temel ilgi alanı bu döneme kadar “azgelişmişlik” problemidir.
- ▶ 1960’lardan sonra özellikle metropoller dışında bir takım sanayi şehir ve kasabalarının oluşması bir takım öncü çalışmalar yapılmasına neden olmuştur.

Türkiye'de Endüstri Sosyolojisi

Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil
Kasabası

Kuruluşunun 25. yılında Karabük

Türkiye'de Endüstri Sosyolojisi

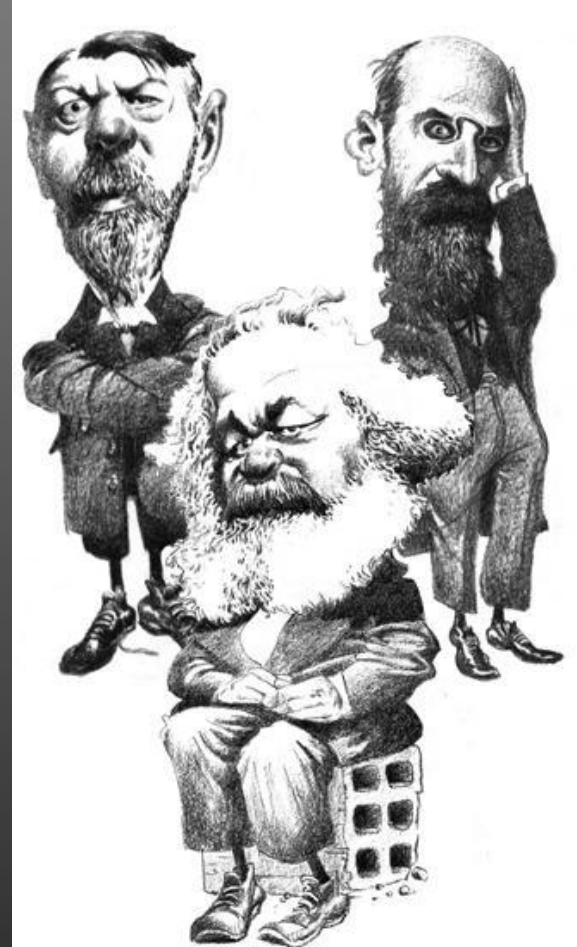

Modern çalışma idealinin Türk kültüründeki yansımaları-
Weber ve Sombart

Klasik Sosyoloji Teorilerinde Endüstriyel Örgütlenme

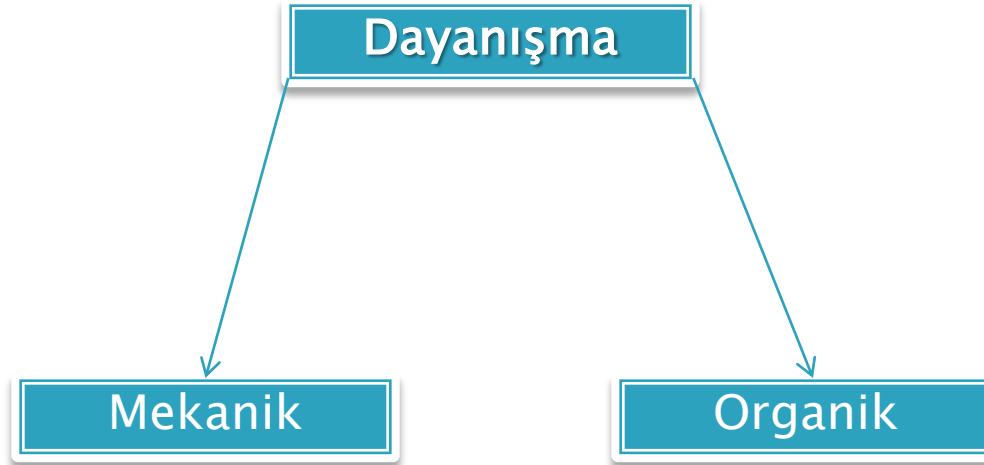
- ▶ Klasik Sosyoloji teorileri;

 1. Emile Durkheim
 2. Max Weber
 3. Karl Marx

Emile Durkheim

- ▶ Modern toplumların temel özelliği, formel ilişkilerin öncülüğü
- ▶ “Benzerliđe dayanmayan sosyal ilişkiler nasıl “toplum” olurlar?

Emile Durkheim

- ▶ Endüstriyel Örgütlenme, modern toplumların “alamet-i farikası”dır. Çünkü;
 1. Farklılaşmayı ve uzmanlaşmayı ortaya çıkarır.
 2. İktisadi görev paylaşımı, rollerin temelini oluşturur.
 3. Yüzyüze ilişkiler, formel ilişkilere dönüşür.
 4. Bireysel görev ve sorumluluk üzerinden yeni bir ahlak oluşturur.

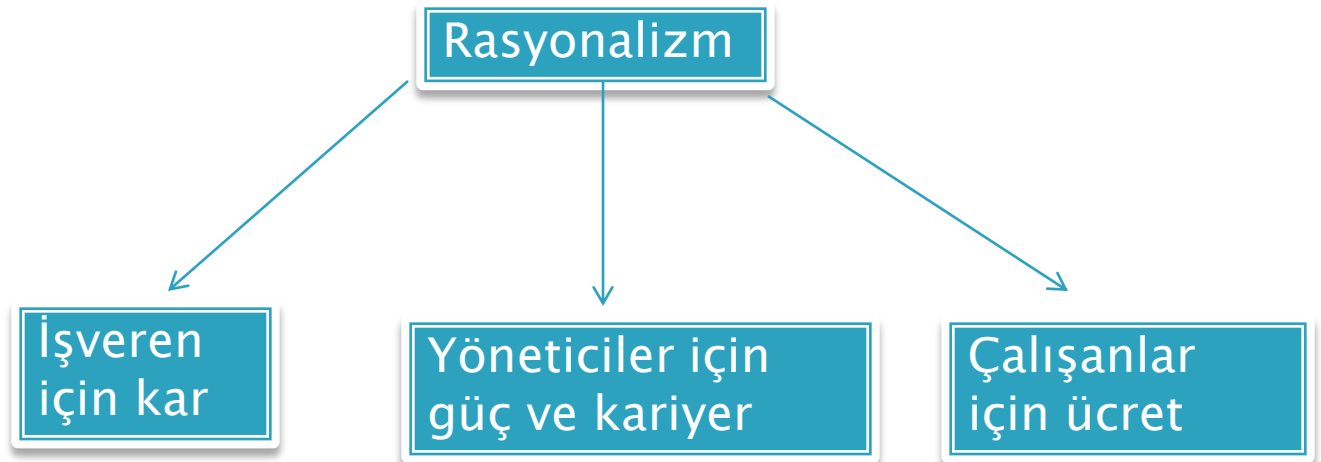
Emile Durkheim

- ▶ “Bekçi Murtaza” Orhan Kemal’in roman kahramanıdır. bir pamuk fabrikasında gece bekçiliği yapmaktadır; işine o kadar bağlıdır ki, “fabrika sahibi” bile onun gerisinde kalır, ilk bakışta “patron uşağı” gibi görünse de aslında değildir; öylesine işgüzdür, öylesine kuralcıdır ki, amirlerini bile geride bırakır. Patronun gözüne girmekte yarışanlarla onun yaptıkları birbirleriyle bağdaşmaz. “Bekçi Murtaza”nın yaşamı, doğruluk anlayışı, değer yargıları ve görev ahlakı onlardan ayırır.İç kan ağlasa bile, evladının hastalığında bile, kendi kurallarından şaşmaz. o bütün bunları kendisi için değil, toplumsal düzen için yapmaktadır; görevi fabrikanın üretimini düşürmemek için, iş gücüne nöbetçilik yapmaktır. Kafasında tek doğru vardır.

Max Weber

- ▶ Rasyonalizmin toplumsal göstergesi, endüstriyel örgütlenmelerdir.
- ▶ Düzenli kurallar ve görevler
- ▶ Rasyonel hiyerarşi
- ▶ Üretim ilişkilerinin karşılıklı rasyonalizm üzerine kurulması

Max Weber

- ▶ Endüstriyel Örgütlenme;
 1. İşin evden ve aileden ayrılması
 2. Uzun dönem karların rasyonel hesaplanması
 3. Kârlar, sadece piyasada belirlenir.
 4. Hür emeğin ortaya çıkması ve işverenin çalışanların refahından ayrılması, yani üretime konsantre olması
 5. Geniş kapsamlı ekonomik örgütlenmenin, toplumsal sistemi belirlemesi

Karl Marx

- ▶ “emek” insani eylemin temel belirleyicisidir.
- ▶ Ancak emeğin potansiyelinin ortaya konulması, toplumsal hiyerarşi ilişkilerinin perdesi altındadır.
- ▶ Kapitalist örgütlenme “artı değer”in sahiplenilmesini içerir.
- ▶ Artı değer: *üretilen malların değeri ile malların üretimi için katlanılan maliyet arasındaki farktır.*
- ▶ Artı değerın paylaşılması, toplumların merkezi sorunudur.

Karl Marx

- ▶ Manifaktür: Endüstri toplumları, üretim hacmi ve ilişkilerinin genişliği bakımından benzersizdir.
- ▶ Sınıf Çatışması: Üretim ilişkilerindeki farklı grupların bu temelden hareketle tüm toplumsal alanlara yayılmasıdır.

Karl Marx

- ▶ Endüstri toplumları, saf “sınıf çatışmasının” rastlandığı toplumlar bakımından önemlidir.

Karl Marx

- ▶ İleri düzeyde işbölümü ve “değer” fikrinin piyasada belirmesi, “yabancılaşma” sorununa yol açar.
- ▶ Yabancılaşma: Endüstriyel üretimin yarattığı olumsuz bilinç ve üretim üzerindeki denetim duygusunun kaybedilmesi hissidir.

“...işçiye yaptığı iş artık kendi dışında bir varlık gibi görünmekte, istemeyerek yerine getirdiği bir süreç durumundadır...”

Kendi emeğine
yabancılaşma

- Fabrika sistemindeki yoğun işbölümü nedeniyle çalışan üretim süreciyle olan bağlantısını kaybeder. Fabrikadaki çarklardan birisi haline gelir ve kendi yaptığı işten fazlasını bilemez.

Ürettiği ürüne
yabancılaşma

- Çalışanlar kendi emeklerinin sonucuna yabancılaşır ve ürün üzerindeki denetimini kaybeder. Üzerine ne kadar emek sarf ederse sarf etsin, kullanmak isterse satın almak zorundadır.

İşyerindeki diğer
insanlara
yabancılaşma

- İşyerindeki diğer insanlar ya rekabet edilen, yada küçük parça üretimi tamamlanmak zorunda olan bireylerdir.

Topluma
yabancılaşma

- İnsanı tanımlayan şey emek olmasına rağmen, endüstriyel örgütlenme düzeni birbirine benzer ve rutinleşmiş yöntemleri dayatır. Bunun sonucunda insanların diğer canlılar ile farkı bulanıklaşır.